

Cannes Günlüğü: Görmeyen Gözler, Körleşen Bellekler...

Bir filmi, sinema salonlarının karanlığını delen ışık huzmesi altında, tanımadığınız seyircilerle ortak heyecanları paylaşarak izlemek gerekir; kör olsanız bile! İtçenci Japon sinemasının özgün adı, Altın Palmiye yarışına beşinci kez katılan Naomi Kawase'nin filmi "Hikari"yi, hiçbir alegori içermeyen bu cümleyle özetlemek mümkün.

"Hikari" (Işığa Doğru), görme özürülü insanların da sinemaya gidip film izleyebilmeleri için sesli görüntü tanımı yapan genç kız ile, giderek kör olan ortayası fotoğrafçı arasındaki zor ilişkilere, bir dizi yan tema eşliğinde odaklanıyor. Hayal güçleri daha fazla gelişen görme özürülülere, bekledikleri yorum özgürlüğünü tanıyarak film 'anlatmak' hiç te kolay bir iş değildir. Anlatım ne eksik, ne de fazla olmamalı; her sözcük özenle seçilmelidir...

Şiirsel dili, sevecen kamerası, hümanist yaklaşımıyla Japon kültürünün özsuynunu sessizce damıtan Naomi Kawase (1969) yine son derece duyarlı bir çalışma sergiliyor. Öykünün gerisinde, bireysel ve toplumsal belleklerin önemine göndermelerde bulunuyor. Dünyaya bakmasını bilmeyen gözlerin körleştiği ortak belleğin, sözcüklerle ya da görüntülerle kayda geçmesinin önemini vurguluyor.

Cannes seçkilerinin Asyalı bir diğer tanıtık adı, Güney Koreli Hong Sangsoo (1960), "Ertesi Gün" ile Altın Palmiye yarışına ikinci kez katılmakta. Siyah beyaz yalın görüntüleriyle 1960'ların içtenci Fransız sinemasını anımsatan gözlemci sinema dili alabildiğine yumuşak bir film izliyoruz. Varoluşçu, bir o kadar da konuşkan senaryo özenle kaleme alınmış: Küçük bir yayınevinin sahibiyle, yanında çalıştırdığı genç kızlar arasında gelişen sıradışı aşk öykülerinin karmaşık yumağı, usul usul çözülüyor...

Avrupa sineması kaygı doğuran toplumsal ve siyasi güncel konuları işleyerek alarım zilleri çaladursun; Asya sineması, zengin yan temalarla beslenmiş duyarlı aşk hikayeleriyle fırtınalı yorgun beyinlerimizi dinlendiriyor sanki. Bu tezatlar ortasında Amerikan sinemasının genellikle düşkırıklığı yaratan örnekleri arasında en ilginçini, Todd Haynes'in "Woderstruck"u olduğunu da unutmamalıyız. 1930'larla 1970'lerin Holywood'u arasında

sağlam köprüler kuran, farklı dönemlerin dillerine özgün ve tutarlı bir mizansen örneği getiren Todd Haynes (1961), ne yazık ki çocuklar için iki masal olarak özetleyebileceğimiz şizofrenik senaryosuyla umulan bütünlüğe erişemiyor. "Wonderstruck", sayfalarının ön yüzünde A öyküsünün, arka yüzünde de B öyküsünün anlatıldığı bir kitaba benziyor. Kitabın sayfalarının sadece bir yüzünü okuma özgürlüğümüz var ama, filmi ikiye bölmek, ya da yeniden kurgulamak olanaksız!...

1997 yılında ilk filmi "Suzaku" ile Cannes'da Altın Kamera kazanan Naomi Kawase, 20 yıl sonra Altın Palmiye alabilir mi? Toplumsal ve siyasi konulara, farklı olsa da derin akrabalıklar içeren bakış açılarıyla eğilen Michael Haneke ile Andrey Zvyagintsev'in görüş birliği oluşturamadıkları bu aşamada neden olmasın? Ancak, Sofia Coppola, Jacques Doillon, François Ozon ve Fatih Akın'ın sırada olduklarını da unutmamalıyım...

Karanlık tutkular, tutuk filmler....

İnsan doğası, biliyoruz ki temelde zaman ve mekân ötesidir. İyi güzel de, zaman, ortam ve mekân ne olursa olsun, özgün bir sanat yapıtı, o kaçınılmaz dürtülerin kılcal damarlarına dek inmeye çalışmaz mı? Farklı perspektifler bularak, o çelişki yumağı doğanın loşta kalan bir yanını, değişik bir boyutunu, beklenmedik bir ışıkla aydınlatmaya çabalaması gerekmez mi? Sofia Coppola (1971) da, Jacques Doillon(1944) da, bu noktada başarılı değiller; rahat izlenen hoş filmler imzalamanın ötesine geçemiyorlar.

Sanatçıların yaşamlarını sinemada canlandırmak kuşkusuz zor olanı seçmektir. Bu tür zorlukların üzerine gitmeyi seven Jacques Doillon'un heykeltraş Rodin'i anlatacağını duyunca heyecanlanmıştık. Karanlık tutkuları, içtenci Fransız sinemasının geleneksel dilinden farklı bir iç alevle sahneye koyan Doillon'un Rodin'le buluşması kıvılcımlı olabilirdi. Auguste Rodin ile Camille Claudel arasındaki fırtınalı ilişki, sinemada çok işlenmiş olmasına karşın, bu yeni "Rodin'in de ana damarını oluştururken, herhalde farklı yansımalar getirecekti... Bu yüksek beklenti, kuşkusuz düşkırıklığının da yüksek olması sonucunu doğurdu. Camille Claudel'le evlenmek istemeyen ama güzel modellerinin hepsiyle yatan Rodin'in sanatında bir dönüm noktası olan Balzac heykelini yapmaya soyunduğu dönemdeki bunalımlı yaratıcı sürece odaklanmayı tercih eden Doillon, inandırıcı olamıyor. İkinci plana ittiği fırtınalı aşk ilişkilerinin solğunu beyazperdeye taşımakta da yetersiz kalıyor. Geriye, iki yıl önce Cannes'da En İyi Erkek Oyuncu Ödülü kazanan Vincent Lindon'un başarılı Rodin yorumu kalıyor. Bir de, mavi/gri tonların hakimiyetinde estetik bütünlüğü yakalayan özenli, donuk görüntülerin çarpıcılığı...

Sofia Coppola biraz daha eskilere, 1860'ların Amerikasına, iç

Cannes Günlüğü: Görmeyen Gözler, Körleşen Bellekler...

savaşın son yıllarına götürüyor izleyicisini. Aslında, Don Siegel'in 1971 yapımı Clint Eastwood'lu filminin remake'i olan, Nicole Kidman, Colin Farrell ve Kristen Dunst'lu "The Beguiled" bir kapalı mekân filmi. Varlıklı ailerin kızlarının eğitim aldığı orman kıyısındaki bir malikâne geçiyor. Beş genç öğrenci kız, bir kadın öğretmen artı müdire hanım, ormanda bir ağacın altında yaralı buldukları 'düşman' asker Yankee'ye, hıristiyanlığın gerektirdiği merhametle yardım elini uzatarak, iyileşene kadar teslim etmeme kararı alırlar. Yakışıklı bir askerin, sıcak savaş ortamında, iki güzel kadın ile beş yeni yetme genç kızla birlikte aynı çatı altında kalması ilk bakışta ne demekse o olacaktır...

Herşey, senaryo dekorlar mizansen hepsi, o zengin kızların eğitim aldığı yatılı özel okuldaki gibi tertemiz, düzenli, hoş ve klasik. Sürprizler bile öyle; ellerinde davetiye, terbiyeli bir tavırla kapıyı çalarak, buyurun demenizi bekliyorlar sanki...

Nicole Kidman, Vincent Lindon'dan daha da şanssız. Bu yıl ana seçkide yarışan iki filmde birden rol almasına karşın, En İyi Kadın Oyuncu seçilme olasılığı çok düşük. "The Beguiled"te soğuk ve otoriter müdireyi canlandırırken, olgunlaşan güzelliğini ustaca kullanmayı başarmış yine. Aynı ustalık, ana bölümün bugüne dek izlediğimiz en zayıf adayı Yunan yönetmen Yorgos Lathimos'un filmi "Kutsal Geyiğin Öldürülmesi"ni bir nebze diriltmeye bile yetmiyor.

Kaotik yaşamlar...

Sinema tarihi kardeş yönetmenlerle doludur. Filmlerini ortaklaşa imzalayan Taviani'ler, Dardenne'ler, Coen'ler, Cannes'da ödüllendirilenler arasındadırlar. Bağımsız Amerikan sinemasının geniş kapsamlı yelpazesinde yer alan Benny ve Josh Safdie (1984) kardeşler de bu yolu izleyen yetenekli iki genç yönetmen. Birlikte imzaladıkları üçüncü uzun filmleri "Good Time" ile ilk kez Altın Palmiye yarışına katılıyorlar. Önce "Lenny and the Kids, 2009" ile Cannes'ın bağımsız yan bölümü "Yönetmenlerin 15 Günü" seçkisinde, ardından da "Mad Love in New York, 2014" ile Venedik'te ilgi gören, Cassavetes hayranı Safdie kardeşler, psikolojiden sosyolojiye dek farklı göndermeler içeren bol cilalı son moda polisiye sinema türüne, yenilikçi olmayı hedeflerken soluk soluğa kalan ilginç bir örnek getiriyorlar. "Good Time" zevkle izlenen, derinleşmeye çabalarken zaman zaman heyecan verebilen hoş bir film. Nörolojik sorunları olan safdil kardeşi Nick'i (Benny Safdie) gerçekten seven, onu akıl hastanelerinin ya da bakımevlerinin törpüleyici soğukluğundan kurtarmak isteyen, doğanın göbeğinde özgür ve mutlu bir yaşam vaat eden Connie (Robert Pattinson) gerekli parayı bulmak için Nick'le birlikte banka soymaya karar verir. İlk aşamada başarılar ama, hayal gücü oldukça zengin senaryonun cilveleri peşlerini bırakmaz. Hapishaneden ve bakımeviden kurtuluş yoktur...Tüm

içtenliklerine, çizgidişına pek fazla taşmadan sıradışı olabilme çabalarına ve tükenmeyen enerjilerine karşın jüriyi zorlayacak bütünlüğe erişemeyen Safdie kardeşler, gelecek için umut vermeyi sürdürmekteler...

Önceki filmleriyle beğenilen başka bir yönetmen, Belerussia doğumlu, Ukrayna pasaportlu, sinema kültürüyle sınırlı Rus Sergei Loznitza (1964) da, amacına ulaşamayan ağır alegorik dilleyle düş kırıklığı yaratıyor : "Sessiz Kadın" (Krotkaya), şeffaf denilebilecek kadar sessiz sakin, yoksul kadının, hapse düşen kocasına bir koli ulaştırmak ya da ziyaretine gitmek isterken karşına dikilen, geçmişin Kafkavari formatlarını hâlâ yırtamamış bürokrasiyle boğuşmasının öyküsü olarak özetlenebilir. O sokakları pis, binaları harap, insanları umutsuz kasaba ve devasa hapishanesi, bugünkü Rusya'nın herhangi tipik bir kasabasıdır. Eski düzenin ağır mirası, neoliberalizmin ekonomik ve siyasal adaletsizliğiyle el birliği etmişçesine kasabayı boğmuş, nefesleri ucuz votka kokan insanların da, bu kaotik yaşam savaşında birbirlerini yiyen edilgen sürüngenlere dönüştürmüştür... Kendi kendine zevk vermeyi amaçlarcasına abartılmış bu yorucu filmi, bir noktada Vasilina Makovtseva'nın yorumu kurtarıyor. Derin anlamlar yüklemeyi başardığı iri gözleriyle, yavaş hareketleri gerisindeki yoğun beden diliyle, varla yok arası mimiklerinin ifade gücüyle, olağanüstü bir yorum sunuyor.

Herkesin ayakta alkışlayacağı türden birleştirici bir "Altın Aslan" adayı hâlâ beklenmekte. Son umudumuz, bugün yarışacak olan Fatih Akın ile François Ozon'da...

Toplumsal tuzaklar, bireysel çaresizlikler ve Fatih Akın...

Fatih Akın Almanya'da yaşamış olaylardan yola çıkarak, Avrupa'yı temelden sarsan, giderek kırılma taşıyan önemli toplumsal ve siyasal gerçeklere, bireysel acılar eşliğinde eğiliyor. "Aus Dem Nichts" (Hiçlik İçinden) ırkçılığın yükseldiği, aşırı sağın güçlendiği, şiddetin arttığı toplumsal gerginlikler içinde bocalayan çeresiz bireylerin nihilizme dek gidebilecek tepkilerini anlamaya ve anlatmaya çalışan önemli bir film. Alman neonazilerin Türklere karşı rastgele giriştikleri bombalı saldırıda Türk eşini ve küçük oğlunu kaybeden Alman kadının (Diane Kruger) adalet arayışının öyküsü...

Önce çığıllıklar, ilk acılar var. Sonra, kültürel farklılıklardan doğan aile içi sorunlar. Ardından, önyargılardan kurtulamayan polislerin yaptığı. Sonra, kültürel farklılıklardan doğan aile içi sorunlar. soruşturma ve ayrıntılarıyla perdeye yansıyan uzun adli süreç. Sonunda, ilk mahkemenin delil yetersizliği nedeniyle salıverdiği suçluların izini Yunanistan'a dek süren dul anne... Faşist katillere, kullandıklarının aynısı el yapımı bir bombayla, anladıkları dilden yanıt vererek öç mü almalı? Yoksa, davanın

Cannes Günlüğü: Görmeyen Gözler, Körleşen Bellekler...

yeniden görülmesini sağlayacak uzun temyiz sürecini hemen başlatmalı mı? İlk çözümün ilkel tuzağından kolayca, biraz da bayat bir senaryo cilvesiyle kurtulan film, ikinci 'doğru' çözüme giden yolda rahat bir nefes alır gibi görürken, karamsar ve karanlık bir sonla noktalanıyor. Diane Kruger'in başarıyla yorumladığı karakter, gözlerimiz önünde kültürel bir sentez gerçekleştiriyor sanki. Ne Türk kocasının, yaşıyor olsaydı kuşkusuz tercih edeceği ilk çözümü benimseyebiliyor; ne de, ruhsal sağlığı yerinde eğitilmiş bir Alman kadının tercih edeceği yolu seçebiliyor. İki yolun kesiştiği radikal son, fırtına beklentili gökyüzü altında kabarmaya hazır tehditkâr denizin koyu sonsuzluğunda noktalanıyor...

Fatih Akın iyi bir gözlemci, usta bir senaryo yazarı. Çıkar yol göstermek, ne pahasına olursa olsun umut aşılacak, bir çözüm üretmek gibi kaygıları ikinci plana atmış. Ortam alacakaranlık, acayip bir yerçekimsizlik var sanki, gördüğüm gerçekleri duyumsadığım gibi aktarıyorum size diyen açıksözlü bir yönetmen. Bu bağlamda, biçemlerinin farklılığına karşın, Michael Haneke ve Andrey Zvyagintsev ile aynı gerçekçi karamsarlıkta buluşuyor.

Bu cesur filmi daha içtenlikle alkışlamak, Altın Palmiye adayları arasında ilk sıralara koymak isterdik. Ancak, anlatım dili melodramatik öğelerin yerçekiminden ne yazık ki yeterince kurtulamamış. Öğünün yatağına kıvrılarak ağlayan, durmadan mutlu günlerin video görüntülerini izleyen anne... Kimi sahnelerin içeriğini bulandıran, gözüyaşlı zorlama duygusallık... Altın Palmiye şansını azaltan bu tür biçimsel pürüzler, Fatih Akın'ın çocukluğu ve gençliği boyunca beslendiği Yeşilçam melodramlarının bilinçaltında bıraktığı tortunun izleri olsa gerek...

Palmiye'nin yaprakları...

70.Cannes Festivali'nin de sonuna geldik. Bugün karar günü. Keşke Altın Palmiye'yi yaprak yaprak dağıtmak mümkün olsaydı... Bırakın yapraklarını koparmayı, ikiye bölmek bile mümkün değil artık. Dahası, bir filmin ödül listesinin birçok dalında yer alması bile istenmiyor...

Böylesi belki de daha iyi. Salt matematiksel yaklaşımla, on beş aday arasından (eleyeceğimiz dört film bile ayrı bir tartışma konusu tabii !) seçilecek ilk yedinin değişik sıralanma olasılığından herhangi biri jürinin şapkasından çıkabilir. Başka bir deyişle, bu yıl ödül alamayacak filmleri tahmin etmek herhalde daha kolay.

Bu tablo bir yüzüyle sinemasal yalpaženin içeriksel ve biçimsel zenginliğinin göstergesi; diğer yanıyla da, için için kaynayan tedirgin küreselliğimizin sinemaya tüm gerçekliğiyle değişik açılardan yansımaları...

Bir yanda politik sinemanın farklı örnekleri var: Küresel şiddete, faşizme, ekonomik ve siyasi gücü elinde tutanların hegemonyasına, her tür adaletsizliğe karşı tavır alırken ezilen bireyi özgün yaklaşımlarla ön plana çıkararak, sinema dilleri birbirinden çok farklı yaratıcı yönetmenler. Michael Haneke, Andrey Zvyagintsev, Robin Campillo, Fatih Akın ve Sergei Loznitsa bu listenin ilk sıralarında yer alıyorlar. "Kare" adlı filmde gelişmiş demokratik toplumlarda erozyona uğrayan güven ve dayanışma ruhunu varoluşçu bir felsefeyle sorgulayan İsveçli yönetmen Ruben Östlund'un adını da eklemek gerekir. Özellikle Orta Avrupa ülkelerini sarsan mülteciler sorununu, dünyayı saran terör ortamına koşut olarak işleyen Macar yönetmen Kornel Mundruczo'nun, metafizik fantezisi "Jüpiter'Ay'ı" da bu türün, ödül alması sürpriz sayılacak bir örneği...

Öte yanda, yaratıcı sinemasının farklı tadlar damıtan, duyarlı, kimi şiirsel, kimi parlak cilalı örnekleri... "Çift Sevgili" ile, kendi tanımıyla 'erotik ve psikolojik bir gerilim filmi' imzalayan François Ozon; Rodin'i anlatan Jacques Doillon ve farklı reçetelerle kotardıkları filmleriyle izleyicilerine hoş anlar yaşatan Todd Haynes, Michel Hazanavicius, Hong Sangsoo, Naomi Kawase, Sofia Coppola, Lynne Ramsay ve Safdie kardeşler...

Toplamda 15 filmi bulduk galiba...

70.Yaşadönümü nedeniyle pırlantalarla süslenen özel Altın Palmiye'nin yapraklarını koparacak kadar devrimci bir jüri yok ne yazık ki... 49 yıl önce, ana salonun perdelerine tirmanarak festivali durdurularak arasında yer alan Jean-Luc Godard, Cannes'a kendi yaşamına ilişkin "Le Redoutable"ı izlemeye bile gelmediğine göre, "film festivali bir at yarışı değildir" görüşünü benimseyen köktenci sinefillerin özlediği ödülsüz festival umudu da uzaklaşıp duruyor...

Sinema diplomasisi...

"Demokratik bir ülkede düzenlenen Cannes Festivali, aslında dünyanın en antidemokratik etkinliğidir"... Festivalle ilgili değişik konularda defalarca dile getirilen bu görüşün yıldan yıla belirginleşen doğruluğu her alanda gözlemlemiyor. Farklı öncelikler içeren çok renkli akreditasyon kartlarının katı hiyerarşisinden tutun da, film türleri arasında adını koymadan yapılan ayrımcılığa dek, birçok 'kaçınılmaz olgu' bu antidemokratik mantığın ürünüdür.

Cannes, ayrıcalıklı, özgür bir prensliktir aslında. Eşitlikçi görünümünü ardında, sahne ışıklarını ne zaman nereye yönlendireceğini iyi bilir. Yan bölümlerde şans tanıdığı farklı çalışmalar ya da yenilikçi filmler, kaşla göz arasında gölgede kalabilir. Örneğin, yıllar geçtikçe yaratıcılığı bilenen Agnès

Cannes Günlüğü: Görmeyen Gözler, Körleşen Bellekler...

Varda'nın (1928), üstelik resmi seçkide yer alan ama Altın Palmiye yarışında gösterilen güzelim belgeseli "Visages, Villages"ın (Çehreler, Köyler) kazandığı "Altın Göz" ödülü, bir ilk filmi ödüllendiren "Altın Kamera" gibi kapanış töreni sırasında sunulmaz. Prenslik, jüri üyesi nişanını vereceği kişileri de özgürce, ince hesaplarla seçer... Bu eleştirel yaklaşımın karşısına bir de hafifletici neden getirelim: sinema dünyasının acımasız, sert ve dikkatli bakışları altında diplomasi yapmak büyük bir festival için kaçınılmazdır...

Bu konumda, elmalarla armutları toplamak ya da bölmek zorunda kalan Almodovar başkanlığındaki jürinin başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Altın Palmiye verdikleri İsveçli genç yönetmen Ruben Östlund'un "Kare"si, farklı boyutlarıyla kimsenin itiraz edemeyeceği bir seçim oldu. Yaratıcı sinemasının bu incelikli örneği hem zevkle izleniyor, hem de düşündürüyordu. Bireysel çelişkilere, toplumsal çözümlere, giderek koyulaşan kaos algısına göndermelerde bulunurken, zarif bir kışkırtıcılık sergiliyordu. Çevrelerindeki insanları ötekeleştiren kendilerine yabancı düşen, tuzu kuru ayrıcalıklı aydınların içine düştükleri derin kuyuları aydınlatmaya çalışıyordu; ancak, bütün bunları bir noktada fazlasıyla düşünerek, yazarak, dengeleyerek yapıyordu... "Kare"ye getirilecek temel eleştiri de bu zaten: Olması gerektiği gibi olması! Kuşkusuz yaratıcı sinemasının özgün bir örneği ama, bir noktada da yapaylığı sırtan çokrenkli mozaik yapısı gerisinde durmadan poz veren bir film olması...Bu çekinceyi tersine döndüren, "Kare"nin geniş kitleleri kızdırmadan kışkırtabilecek, öfkelenmeden düşündürülecek özellikleriyle çok yerinde bir Altın Palmiye olduğu da söylenebilir.

Andrey Zvyagintsev daha az ödün veren bütünlüğüyle kuşkusuz daha fazla rahatsız ediciydi ; ilk sıraya gelemezdi. Michael Haneke'nin köktenci umutsuzluğuna soğuk kışkırtıcılığı da eklenince, tahmin ettiğimiz gibi 'unutulması' kaçınılmazdı. Jürinin en anlaşılmasız kararı, Sofia Coppola'nın belki de en zayıf filmine mizansen ödülü vermesi oldu. Birileri, Amerikan sinemasının unutulmaması gerektiğini herhalde iyi savunmuştu...